

Streszczenie rozprawy doktorskiej

temat rozprawy: *Procesy gramatyzacyjne wybranych struktur negujących w historii języka polskiego*

autor rozprawy: *mgr Kacper Kardas*

Rozprawa doktorska jest poświęcona relacjom diachronicznym między wybranymi nacechowanymi (tj. emfaticznymi) a nienacechowanymi (tj. standardowymi), które wyrażają zanegowanie wypowiedzenia. Osią interpretacyjną analiz przypadkowych jest proces nazywany w literaturze lingwistycznej *cyklem* lub *cyklami Jespersena*. Celem pracy jest rozpoznanie jego przejawów (produktów) w materiale historycznym języka polskiego. Praca liczy 94 strony i składa się z czterech rozdziałów.

Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie do rozprawy. Przedstawia jej cele, objaśnia układ oraz wprowadza definicje pojęć przyjmowanych za podstawowe (tj. obecnych w tytule). Szczegółowe pojęcia (takie jak *emfaza*, *negacja (standardowa)*, *gramatyzacja*) zostały przyjęte w interpretacjach strukturalistycznych (przede wszystkim z prac Grochowski 1986, Horn 1989, Lehmann 2002, Miestamo 2005, Wajszczuk 2005, Kleszczowa 2015). Przyjęte założenia metodologiczne sięgają do strukturalistycznych interpretacji języka jako systemu bilateralnych znaków, występujących w określonych relacjach ze sobą. Proces złożony, jakim jest cykl Jespersena, staje się w niej zestawem trzech następujących po sobie etapów rozwojowych (powiązanych diachronicznie), które posiadają synchronicznie identyfikowalne refleksy. Analizy zawarte w pracy krzyżują ze sobą aspekt diachroniczny z synchronicznym języka zgodnie z postulatem R. Jakobsona (1971: 721).

Rozdział drugi poświęcony jest cyklowi (cyklom) Jespersena jako zjawisku historycznojęzykowemu oraz zawiera propozycję kryteriów diagnostycznych dla identyfikacji jego etapów w materiale historycznym. W literaturze przedmiotu dominują współcześnie dwa rozumienia procesu: formalne i funkcjonalne (zob. Auwera 2009). Rozumienie formalne zgodnie z nazwą koncentruje się wokół formalnych przeobrażeń zgodnych ze schematem, który odwołuje się do pierwotnych koncepcji cyklu ewolucji wykładników negacji (zob.

Jespersen 1917: 4-11). Rozumienie funkcjonalne, które przyjmuję za podstawę rozważań w dysertacji, kładzie nacisk na przeobrażenia funkcji konstrukcji negujących w kierunku od niestandardowych (emfatycznych) do standardowych (neutralnych). W drugiej części rozdziału proponuję diagnostyki refleksów synchronicznych poszczególnych etapów procesu. Identyfikacja ta odbywa się w oparciu o zbiór kryteriów statycznych, przenoszonych obserwacyjnie na materiał niewspółczesny. Obserwacji na tej drodze podlega ładunek emfatyczny konstrukcji z udziałem danej jednostki (w ramach opozycji *nacechowany* : *nienacechowany*), miejsce osadzenia funkcji negującej, zakres formalny negatora, jego selektywność kontekstową, charakterystykę linearną (szyk) itp.

Rozdział trzeci jest rozdziałem szczegółowym. Obejmuje detaliczny opis pięciu przypadków (jednostki *bynajmniej*, *wcale*, *w ogóle*, dopełniacz po przeczeniu oraz wygasie śrópól. *ni* 'nie') oraz wskazanie mechanizmów stanowiących potencjalny punkt wyjścia (realizacje tzw. emfatycznej strategii negacji). Rozdział jest więc podzielony łącznie na siedem części poprzedzonych wprowadzeniem. Części te składają się z czterech segmentów: opisu etymologicznego, analizy rozwoju omawianej jednostki na bazie materiału tekstowego i rekonstrukcyjnego, wniosków tejże analizy oraz prognoz ewolucyjnych, sformułowanych przy założeniu regularnego przebiegu procesu.

Rozdział czwarty zawiera wnioski wyprowadzone z analizy materiału szczegółowego oraz przedstawia dalsze perspektywy badawcze na wziętym pod uwagę polu. Ogólną konkluzją pracy jest potwierdzenie przynajmniej częściowego zachodzenia procesu nazywanego cyklem Jespersena w języku polskim. Propozycje dalszych badań obejmują np. analizę aspektu diachronicznego zjawiska tzw. „podwójnej negacji” w języku polskim (językach słowiańskich) przy użyciu skonstruowanego na potrzeby pracy aparatu.

2022-04-22

Krzysztof Kordas